

Agnieszka Pietrzak

Oddział Specjalny „Jerzy”

Wśród harcerzy chorągwi warszawskiej Szarych Szeregów, bardzo doświadczonych w akcjach Małego Sabotażu, narastały nastroje i dążenia włączenia się w walkę bieżącą. Zdając sobie z tego sprawę Naczelnik Szarych Szeregów Florian Marciniak nawiązał kontakty, poprzez Ryszarda Białousa, z mjr Janem Kiwerskim, dowódcą Oddziałów Dyspozycyjnych Związku Odwetu oraz płk. Augustem Emilem Fieldorfem, przyszłym dowódcą Kedywu. W wyniku tych rozmów od 3 XI 1942 r. w Chorągwi warszawskiej Szarych Szeregów przeprowadzono reorganizację polegającą na podziale harcerzy na trzy grupy wiekowe. Najstarsi wiekiem, czyli ci ponad osiemnastoletni, zostali zorganizowani w Grupy Szturmowe Szarych Szeregów (Oddział Szturmowy „Wisła” – OS „Wisła”). Ze strony harcerskiej jego zastępcą i komendantem został Tadeusz Zawadzki „Zośka”. Terytorialnie Grupy Szturmowe podzielone zostały na 4 hufce: CR – Centrum, PD – Południe, WL – Wola i PG – Praga.

Jesienią 1942 r. w Armii Krajowej trwał proces formowania się Kedywu Komendy Głównej Armii Krajowej, który formalnie powołany został rozkazem nr 84 dowódcy Armii Krajowej z 22 I 1943 r. Grupy Szturmowe Szarych Szeregów, pozostając integralną częścią Chorągwi Warszawskiej Szarych Szeregów, ze strony wojskowej podporządkowane zostały „Kedywowi” i ich dowódcą został Ryszard Białous „Jerzy”. W organizacji wojskowej stały się oddziałem o kryptonimie OS „Jerzy”. Oddział ten wchodził w skład „Motoru 30” oddziału dyspozycyjnego Kedywu. Kolejnymi kryptonimami „Motoru” były „Sztuka 90”, „Deska 81”, a w czasie powstania warszawskiego „Broda 53”.

Efektem reorganizacji były także zmiany w rodzaju służby. Oddział miał zajmować się oddział „Wielką Dywersją” czyli wysadzaniem w powietrze linii komunikacyjnych i uderzeniami bezpośrednimi w placówki wroga.

OS „Jerzy” w grudniu 1942r. liczył 300 osób i składał się z 4 plutonów po 75 żołnierzy, a w każdym plutonie po 3 drużyny liczące po 25 osób. W kolejnych miesiącach następowały zmiany i reorganizacje wywołane przez aresztowania i poniesione straty w akcjach bojowych. W maju 1943 stan OS „Jerzy” to 367 ludzi, wszystkich w stopniu szeregowych i jeden oficer dowódca. Za zgodą płk. Fieldorfa została powołana szaroszeregową podchorążówką o kryptonimie „Agrykola”, w niej żołnierze OS „Jerzy” kształcili się wojskowych zagadnieniach.

W czasie swego istnienia OS „Jerzy” wykonywał głównie akcje dywersyjne:

31 XII 1942 r. – „Wieniec II” - wysadzenie pociągu pod Kraśnikiem. W efekcie wysadzono tor, wykolejono parowóz i 5 wagonów pociągu wojskowego. Bez strat własnych

31 XII 1942 „Wieniec II” – wysadzenie przepustu pod torami w rejonie Radomia. Wysadzono połowę pociągu. Mina wybuchła po przejściu parowozu. Bez strat własnych.

15 I 1943 – Ewakuacja zagrożonego magazynu materiałów wybuchowych Kedywu przy ul. Pańskiej.

16 I 1943 Likwidacja z wyroku sądu Polski Podziemnej konfidenta Ludwika Herberta w jego mieszkaniu przy ul. Walecznych. Bez strat własnych.

2 II 1943 – Ewakuacja z zapieczętowanego przez Gestapo mieszkania Jana Błońskiego przy Brackiej 23. Wywieziono broń i materiały. W wymianie ognia poległ Kazimierz Pawłowski „Pawel”, a Tadeusz Zawadzki „Zośka” i Jan Bytnar „Rudy” zostali lekko ranni.

23 III 1943 Ewakuacja, po aresztowaniu Jana Bytnara „Rudego”, magazynu broni i materiałów minerskich GS z ul. Sosnowej 18. Bez strat własnych. Magazyn po jakimś czasie wznowił działalność.

23 III 1943 - „Meksyk I” – Koncentracja przed odbiciem „Rudego”. Wobec braku zgody dowództwa, akcja nie została przeprowadzona.

26 III 1943 – „Meksyk II” / Akcja pod Arsenalem – odbicie Jana Bytnara „Rudego” i przewożonych razem z nim 24 innych więźniów. Z ran odniesionych w walce zmarli Aleksy Dawidowski „Alek” i Tadeusz Krzyżewicz „Buzdygan” oraz zakatowany „Rudy”. Aresztowany podczas akcji Hubert Lenk został zamordowany.

11 IV 1943 r. Spalenie spisów wytypowanych do wywiezienia do Niemiec studentów Szkoły Budowy Maszyn Wawelberga przy ul. Mokotowskiej. Bez strat własnych.

Kwiecień 1943 r. Meksyk III – przygotowania do odbicia więźniów z transportu na trasie Pawiak – Al. Szucha.

6 V 1943 – Likwidacja prowadzącego śledztwo Jana Bytnara SS-Oberscharführera Herberta Schultza, który został zastrzelony przed swoim mieszkaniem przy Mokotowskiej 3. Bez strat własnych.

8-11 V 1943 – akcja „Chicago”– przygotowania do odbicia aresztowanego Naczelnika Szarych Szeregów Floriana Marciniaka. Akcja się nie odbyła.

19/20 V 1943 – Celestynów - odbicie więźniów 49 wiezionych z Lublina do KL Auschwitz na stacji Celestynów. Akcję wykonywało 40 żołnierzy OS „Jerzy” oraz kilku z zespołu „Sęk” także wchodzącego w skład „Motoru”. Poniesione straty to 2 śmiertelnie rannych z „Sęka” i lekko ranni z OS „Jerzy”: Bronisław Pietraszewicz „Lot”, Waław Karwicki „Luty” i Józef Sasaki „Katoda”, a także stracone 2 samochody ciężarowe Kedywu.

22 V 1943 r. Likwidacja SS-Rottenfurera Edwalda Langego przed kinem „Napoleon” przy pl. Trzech Krzyży. Bez strat własnych.

27 V 1943 r. „Sól” – zarekwirowanie z fabryki na Targówku przy ul. Siarczanej surowców do produkcji materiałów wybuchowych na potrzeby Kedywu: 21 beczek chloranu potasu oraz 10 beczek tlenku żelaza. Bez strat własnych.

2 VI 1943 – Podczas transportu zdobycznego samochodu doszło do starcia z niemieckim posterunkiem drogowym na Bielanych w Warszawie. Polegli Tadeusz Mirowski „Oracz” i Henryk Krajewski „Henryk”.

6 VI 1943r. – wysadzenie mostu kolejowego pod Czarnocinem skutkujące przerwaniem ważnej linii kolejowej Warszawa – Śląsk. W walce z Niemcami podczas powrotu z akcji polegli: Feliks Pendelski „Felek”, Andrzej Zawadowski „Gruby” i Ryszard Wesoly „Rysiek”.

26 VI 1943 Śródborów/Pogorzeli – wysadzenie torów wraz z wojskowym pociągiem z frontu, koło m. Pogorzeli, którego efektem była kilkugodzinna przerwa w ruchu. Bez strat własnych.

30 VI 1943 r. pod Gołębiem wysadzenie mostu na linii Warszawa – Lublin i pociągu wiozącego żołnierzy z frontu. Bez strat własnych.

Lato 1943 – Jaktorów I i Jaktorów II – dwukrotnie na stacji kolejowej Jaktorów przygotowywano się do odbicia przewożonych więźniów. Akcja się nie odbyła, gdyż nie doczekano się składów z więźniami.

Lipiec 1943 – uprowadzenie rannego (o nieustalonej tożsamości) ze Szpitala Dzieciątka Jezus. Bez strat własnych.

12 VIII 1943 - podczas akcji „Góral”, OS „Jerzy” był oddziałem osłonowym. Bez strat własnych.

20 VIII 1943 akcja „Taśma” – prowadzona przez Kedyw akcja likwidacji posterunków Grenzschtzu. W ataku, podczas którego zlikwidowano posterunek graniczny w Sieczychach, wzięło udział 60 żołnierzy z warszawskich Grup Szturmowych i Grup Szturmowych z Wyszkowa. W czasie akcji poległ Tadeusz Zawadzki „Zośka”.

Latem 1943 r. trwały przygotowania do reorganizacji OS „Jerzy” w 3 kompanijny batalion. Dużą zmianą była wyłączenie z oddziału grupy 75 żołnierzy Agatu/Pegaza jako załączka oddziału tworzącego się w miejsce oddziału „Kosa”(wymuszona likwidacja oddziału „Kosa” w konsekwencji wpadki w Kościele św. Aleksandra, 5 VI 1942 r., i następnych aresztowań). Stworzyli oni oddział specjalny „Agat” (następnie Pegaz), który potraktowany został jako 3 kompania tworzonego z OS „Jerzy” batalionu. „Agat” był wydzielony do zadań specjalnych i właściwie uniezależniony od jednostki, w skład której formalnie wchodził.

24 VIII 1943 r. przy ul. Chopina odbyła się odprawa, na której zapadła decyzja utworzenia z warszawskich Grup Szturmowych batalionu o strukturze wojskowej. Jako swoją nazwę nowa jednostka miała przyjąć pseudonim poległego Tadeusza Zawadzkiego.

Rozkazem L.1/43 z 1 IX 1943 r. oddział OS „Jerzy” (OS Wisła) został przekształcony w Batalion „Zośka”, którego dowódcą pozostał Ryszard Białous ps. „Jerzy”. Na tym zakończyła się działalność OS „Jerzy” i rozpoczął się nowy etap służby jego żołnierzy.